

Lidská práva v Asii: Vývoj ochrany lidských práv v rámci ASEAN

NATALIE RYMEŠ ILLKOVÁ*

Human rights in Asia: The evolution of human rights protection in ASEAN

Summary: *At present, Asia remains one of the few regions in the world that has not developed its own human rights protection system to promote and protect human rights. A certain change in this area is represented by the efforts of the ASEAN subregional organisation to create a human rights protection system within this organisation. The aim of this contribution is to outline the approach to human protection in ASEAN over the last 30 years or so and to examine the structure of the system, in particular its human rights bodies and documents adopted within its framework for the protection and promotion of human rights. Subsequently, the text examines how the protection provided by these tools is effective and what possible shortcomings it contains. A special section is devoted to a comparison of how ASEAN balances the sovereignty of its member states, which is essential for them together with the principle of non-interference in the internal affairs of another state, and human rights.*

Keywords: ASEAN, human rights, system of human rights protection

Asie v současné době zůstává jedním z mála regionů ve světě, který na podporu a ochranu lidských práv nevytvořil svůj vlastní systém ochrany lidských práv. Obecně lze říct, že přístup k ochraně lidských práv je v asijském regionu odlišný od přístupu, jak jej známe například z evropského prostředí, kde jsou naopak nejpokročilejší systémy lidskoprávní ochrany s širokými katalogy lidských. Určitou změnu v této oblasti představují snahy subregionální organizace ASEAN o vznik systému ochrany lidských práv v rámci této organizace. ASEAN však nezkopíroval existující modely takových systémů, s ohledem na silné postavení svých členských států se prozatím s agendou lidských práv spíše seznamuje a snaží se najít cestu k nastavení, které by v Jihovýchodní Asii fungovalo.

ASEAN

Sdružení národů jihovýchodní Asie (*Association of South East Asian Nations*) neboli ASEAN je významná mezinárodní organizace založená v roce 1967 pěticí států: Indonésií, Malajsií, Filipínami, Singapurem a Thajskem. Postupně se řady ASEAN rozšířily o dalších pět států – Brunej, Vietnam, Laos, Myanmar a naposledy v roce 1999 o Kambodžu, posledních 24 let tedy členskou základnu organizace

tvoří 10 států. Hlavními cíli ASEAN od jeho založení je podpora ekonomického růstu, sociálního pokroku a kulturního rozvoje zúčastněných států.¹ Dalšími neméně významnými cíli organizace bylo udržení klidu a míru v oblasti a spolupráce mezi zeměmi, avšak s velkým důrazem na zachování jejich suverenity a nezávislosti.² Současně s tím ASEAN důsledně dodržuje zásadu rovnosti států, zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí, vedení nekonfrontačních dialogů apod. Ochrana lidských práv tedy nikdy nepatřila mezi důvody vzniku nebo fungování ASEAN, v posledních letech se však přístup organizace k otázce lidských práv pomalu mění. Před třiceti lety se agenda lidských práv protнула s činností hospodářsky zaměřeného uskupení poprvé a v posledních patnácti letech se projevuje stále výrazněji.

Časová osa – devadesátá léta 20. století

V roce 1993 se ve Vídni konala Světová konference o lidských právech a v souvislosti s přípravou této konference proběhlo v Bangkoku téhož roku regionální setkání pro Asii, kterého se účastnily jak státy daného regionu, tak mezinárodní organizace včetně ASEAN a další entity či orgány. Zástupci asijských států

* Autorka působí jako interní doktorandka na katedře mezinárodního práva PF UK. E-mail: illkovan@prf.cuni.cz.

¹ Druhá část, pod první Deklarace ASEAN (Bangkoká deklarace) ze dne 8. srpna 1967.

² Preambule Deklarace ASEAN (Bangkoká deklarace) ze dne 8. srpna 1967.

v závěru setkání přijali dokument³ s názvem Bangkocká deklarace⁴, v němž vyjádřili aspirace a závazky asijského regionu v oblasti lidských práv. V deklaraci asijské státy uznaly principy a práva obsažená ve Všeobecné deklaraci lidských práv a potvrdily vzájemnou závislost a nedělitelnost hospodářských, sociálních, kulturních, občanských a politických práv. Přístup regionu se však do textu promítl v myšlenkách volajících po kulturním relativismu při uplatňování lidských práv. Například že přestože jsou lidská práva univerzální povahy, musí být brán v potaz i kontext dynamické mezinárodní normotvorby a význam národních a regionálních zvláštností a různých historických, kulturních a náboženských prostředí.⁵ Nesouhlas s tím, jak jsou lidská práva v mezinárodním prostředí prosazována, se projevil v textu deklarace ještě na několika dalších místech. Státy se vymezily i proti tomu, aby implementace lidských práv probíhala podle dvojích standardů a aby byla lidská práva politizována. Dále upozornily, že prosazování lidských práv by mělo probíhat skrze spolupráci a konsensus, nikoli skrze konfrontaci a ukládání neslučitelných hodnot, či že by lidská práva neměla být používána jako prostředek politického nátlaku nebo jako podmínka pro podporu rozvoje.⁶

Po skončení Světové konference o lidských právech se (stále ještě v roce 1993) uskutečnilo každoroční, v pořadí již 26. setkání ministrů států ASEAN, na němž téma lidských práv také rezonovalo. Ve společném sdělení z tohoto setkání se ministři zahraničních věcí ztotožnili se závěry konference, zejména s Vídeňskou deklarací o nedělitelnosti, vzájemné závislosti a provázanosti lidských práv. Došli ke shodě, že by ASEAN měl koordinovat společný přístup k lidským právům, aktivně se podílet na jejich ochraně a uplatňování a že by také měl zvážit zřízení vhodného regionálního mechanismu pro lidská práva,⁷ což bylo do jisté míry přelomové. Předtím však nezapomněli zdůraznit, že podmiňovat hospodářskou spolupráci a rozvojovou pomoc uplatňováním lidských práv je škodlivé a mohlo by to narušit mezinárodní konsensus o lidských právech.⁸

Počátek nového tisíciletí – velké změny ASEAN

Výraznější posun nejenom v oblasti lidských práv pak ASEAN zaznamenal až v roce 2008, kdy byla přijata Charta ASEAN. Tento dokument totiž chod organizace významně ovlivnil – přiznal ASEAN právní subjektivitu, zavedl fungování v novém právním rámci a zřídil řadu nových orgánů. Charta ASEAN ve svém textu neopomněla ani lidská práva a základní svobody, nedá se však říct, že by se jednalo o stěžejní ideje dokumentu. Těmi i nadále zůstaly snahy o mírové soužití, ekonomický rozvoj a vzájemný respekt mezi členskými státy, které stále tvoří, dalo by se říct, hlavní opěrné body fungování ASEAN. Samotná Charta nevymezuje cíle a účely ASEAN na hlavní a vedlejší nebo ostatní, ale z textu dokumentu je patrné, že hodnoty provázející ASEAN od jeho založení patří stále mezi ty nejvýznamnější. Lze to vyčíst například z pořadí, v jakém jsou jednotlivé principy za sebou uváděny, z četnosti zmínek o nich například dokumentem, z jejich detailního popisu nebo z šíře jejich obsahu. Oproti tomu tak samozřejmě téma lidských práv tvoří spíše marginální oblast zájmu, na druhou stranu se ale odkazy na lidská práva (společně s odkazem na principy demokracie a vlády práva) objevují napříč Chartou. Objevují se v preambuli (bod sedmý), v cílech ASEAN (čl. 1 odst. 7) i v jeho principech [čl. 2 odst. 2 písm. (i)].

Novým prvkem bylo také to, že čl. 14 Charty ASEAN vyzýval k založení lidskoprávního orgánu ASEAN, který by se v souladu s cíli a zásadami ASEAN věnoval podpoře a ochraně lidských práv a základních svobod. Lidskoprávní orgán je v Chartě vymezen pouze takto obecně, způsob fungování orgánu a další náležitosti měly být určeny až v rámci setkání ministrů zahraničních věcí, kteří v rámci své působnosti tvoří jeden z implementačních orgánů organizace.

Komise ASEAN a další lidskoprávní orgány ASEAN

Ke zřízení lidskoprávního orgánu ASEAN došlo hned následující rok po vzniku Charty, tedy v roce 2009. Jedná se o orgán s názvem

³ A/CONF.157/ASRM/8 – Zpráva z regionálního setkání pro Asii ke Světové konferenci o lidských právech. Součástí zprávy je závěrečná deklarace zvaná také Bangkocká.

⁴ Jak zakládací dokument ASEAN z roku 1967, tak i závěrečný dokument z regionálního setkání v roce 1993 bývají shodně označovány jako Bangkocká deklarace.

⁵ Bod 8 Bangkocké deklarace z roku 1993.

⁶ Preambule a body 4 a 5 Bangkocké deklarace z roku 1993.

⁷ Body 16 a 17 Společného sdělení z 26. setkání ministrů států ASEAN.

⁸ Bod 18 Společného sdělení z 26. setkání ministrů států ASEAN.

Mezivládní komise pro lidská práva ASEAN (dále také jako „Komise ASEAN“ nebo „Komise“), jemuž byla na základě mandátu přidělena poradní role.⁹ Komise ASEAN tak nedisponuje žádnými silnými pravomocemi a celý její chod je opět uzpůsoben vůdčí roli hlavních idejí ASEAN. Vedle toho je podpora lidských práv podřízena kulturnímu relativismu, v daném případě tedy kontextu asijského regionu s přihlédnutím k národním a regionálním zvláštnostem a k vzájemnému respektu k různým historickým, kulturním a náboženským prostředím.¹⁰

Konkrétní úkoly, jež má Komise ASEAN plnit s respektem vůči stanoveným hodnotám, spočívají například ve vypracování strategií na podporu a ochranu lidských práv a základních svobod, v posílení veřejného povědomí o lidských právech mezi národy ASEAN (prostřednictvím vzdělávání a výzkumu), v podpoře států k přistupování k mezinárodním smlouvám o lidských právech a jejich následné ratifikaci a k plné implementaci ASEAN lidskoprávních nástrojů. Dále by Komise ASEAN měla od států získávat informace o podpoře a ochraně lidských práv, připravovat tematické studie, podporovat dialogy a být nápomocná při řešení lidskoprávních otázek.¹¹

Komisi ASEAN tvoří deset členů, každý z nich je zástupcem jednoho členského státu ASEAN. Jmenování zástupců je plně na zvažení daného státu, dle mandátu Komise ASEAN by však mělo být přihlédnuto k genderové rovnosti, integritě a schopnostem kandidátů na poli lidských práv (uvedeno v tomto pořadí).¹² K setkání členů Komise dochází minimálně dvakrát ročně. Samotná činnost Komise se řídí pětiletými pracovními programy, ve kterých jsou stanoveny pracovní cíle Komise a oblasti priorit pro daná období a které vychází z mandátu Komise. V posledních letech Komise často pořádá různé lidskoprávní dialogy, typicky třeba s EU, nebo vede konzultace s jinými lidskoprávními orgány či agencemi OSN: UN Women, Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva či Rozvojový program OSN (UNDP). Externí vztahy udržuje i s ostatními státy v širším regionu, např. s Austrálií, kde byli členové Komise na studijní návštěvě.

Komise ASEAN však není jediným orgánem ASEAN zabývajícím se oblastí lidských práv. Než se ASEAN začal zabývat ochranou lidských práv jako celkem, vzniklo v rámci jeho činnosti několik výborů, které se snažily řešit lidskoprávní otázky spojené s určitým problémem. ASEAN datuje vznik Výboru pro ženy (dále jako „ACW“) už od roku 1976, v průběhu let se však jeho forma i název se několikrát měnily a aktuální programovou činnost zahájil v roce 2005. Hlavním úkolem ACW je koordinovat spolupráci ASEAN na podpoře genderové rovnosti a posílení postavení dívek a žen, typicky se jedná o plnění pracovních plánů k implementaci příslušných tematicky zaměřených deklarácí. Agenda ACW se částečně překrývá s Komisí ASEAN pro podporu a ochranu práv žen a dětí (dále jako „ACWC“), orgánem zřízeným v roce 2010 za účelem vytváření politik a strategií na ochranu práv žen a dětí v souladu s Úmluvou o odstranění všech forem diskriminace žen (1979) a Úmluvou o právech dítěte (1989). Snahy o plnění uvedených úmluv zahrnují zejména pořádání workshopů a seminářů, na nichž si názory a zkušenosti vyměňují zástupci státní správy, organizace občanské společnosti, odborníci a další zúčastněné strany.

Kromě výboru k řešení otázek spojených s právy žen a dětí je v ASEANu zvláštní pozornost věnována ještě právům migrujících pracovníků. Po přijetí Deklarace o ochraně a podpoře lidských práv migrujících pracovníků vznikl v roce 2008 Výbor ASEAN pro její implementaci (dále jako „ACMW“).¹³ S ohledem na obsah deklarace se tedy činnost tohoto výboru zabývá tématy jako ochrana migrujících pracovníků před vykořisťováním, diskriminací a násilím, řízení migrace za prací a boj proti obchodování s lidmi.¹⁴

ASEAN Deklarace lidských práv a další nástroje

Významným úkolem svěřeným do působnosti Komise ASEAN byla příprava Deklarace lidských práv ASEAN s cílem vytvořit rámec pro spolupráci v oblasti lidských práv prostřednictvím různých úmluv ASEAN a jiných lidskoprávních nástrojů.¹⁵ Deklarace

⁹ Čl. 3 Mandátu Komise ASEAN.

¹⁰ Čl. 1 odst. 4 Mandátu Komise ASEAN.

¹¹ Čl. 4 Mandátu Komise ASEAN.

¹² Čl. 5 Mandátu Komise ASEAN.

¹³ Celým názvem Výbor ASEAN pro implementaci Deklarace ASEAN o ochraně a podpoře lidských práv migrujících pracovníků.

¹⁴ ASEAN. ASEAN Committee on the Implementation of the ASEAN Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Migrant Workers (ACMW) Work Plan [online]. Navštíveno dne 28. 2. 2023. Dostupné na <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/23062.pdf>

¹⁵ Čl. 4 odst. 2 Mandátu Mezivládní komise pro lidská práva ASEAN.

lidských práv ASEAN (dále také jako „AHRD“) byla zástupci všech členských států přijata ke konci roku 2012. AHRD vychází z Všeobecné deklarace lidských práv (1948), více méně kopíruje její strukturu i obsah, ale o totožné dokumenty se v žádném případě nejedná.

AHRD totiž v úvodu dokumentu uvádí obecné principy, v jejichž světle má být tato deklarace vykládána, přičemž tyto principy standard ochrany lidských práv spíše snižují. Jeden z principů uvádí, že lidská práva a svobody musí být vyváženy odpovídajícími povinnostmi, které člověk má vůči jiným lidem, komunitě či společnosti, ve které žije.¹⁶ Další princip zdůrazňuje univerzalitu a rovnost lidských práv, avšak v další větě jejich realizaci podmiňuje kulturním relativismem regionu.¹⁷ AHRD také poskytuje státům široký prostor pro omezení lidských práv¹⁸, aniž by připouštěla, že k omezení některých práv dle mezinárodního práva dojít nemá. V neposlední řadě obecné principy připomínají, že při naplňování lidských práv je potřeba držet se neustranného a nekonfrontačního přístupu a vyhnout se politizaci lidských práv.¹⁹

AHRD potvrzuje všechna občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva zmíněná ve Všeobecné deklaraci lidských práv a některá z nich upřesňuje či rozvíjí. Navíc AHRD obsahuje části zaměřené na právo na rozvoj a právo na mír. Obecně lze říct, že deklarace zohledňuje témata a problémy, s nimiž se jednotlivé členské státy ASEAN potýkají, pozornost je tak věnována otázkám souvisejícím s chudobou (životní standard, pracovní podmínky), migrací či ochranou znevýhodněných skupin obyvatelstva. AHRD tak například přiznává právo na jídlo, ošacení, vhodné bydlení či pitnou vodu.²⁰ Zákaz otroctví rozšiřuje o zákaz pašování osob či obchodování s lidmi, případně s jejich orgány,²¹ nebo nabádá k vytvoření pozitivního prostředí bez stigmat a předsudků vůči osobám nakaženým přenosnými nemocemi, včetně HIV / AIDS.²²

Specifikace ochrany některých práv je však spíše zarážející, například právo na

práci je v případě AHRD rozšířeno o ustanovení týkající se práce dětí a mladistvých. Ačkoliv jim AHRD přiznává ochranu před ekonomickým a sociálním vykořisťováním a nabádá členské státy ASEAN, aby stanovily věkové hranice pro zaměstnávání dětí (jejichž porušení by bylo postižitelné zákonem), samotná dětská práce zakázána není. Potrestání by také měli být ti, kdo zaměstnávají děti a mladistvé prací, jež ohrožuje jejich mravy, zdraví, život nebo může narušit jejich vývoj a vzdělání.²³

Deklarace lidských práv ASEAN je jediným nástrojem, který se týká lidských práv obecně. Činnost Komise ASEAN a ostatních orgánů (zmíněných ACW, ACWC, ACMW) přispívá k vytváření dalších nástrojů ochrany lidských práv. Obsahově se nástroje dotýkají lidských práv určitých skupin obyvatelstva, tzv. zranitelných skupin, do nichž lze řadit ženy, děti, seniory, osoby se zdravotním postižením, migrující pracovníky či další znevýhodněné či ohrožené skupiny,²⁴ případně reagují na negativní fenomény vyskytující se v regionu jihovýchodní Asie. Forma nástrojů je téměř výhradně právně nezávazná a jedná se o různé deklarace či prohlášení, výjimku však tvoří i právně závazná úmluva uzavřená na půdě ASEAN, a to Úmluva ASEAN proti obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi (2015). Patrně nejvíce dokumentů zatím vzniklo k problematice práv žen a dětí. V průběhu let tak byly přijaty deklarace směřující k eliminaci násilí na ženách a k jejich posílení a podpoře rovného postavení ve společnosti,²⁵ dále také k ochraně dětí nejen před násilím, ale i před vykořisťováním, a to i v online prostoru.²⁶ Z dalších nástrojů lze průřezově zmínit také ty k tématu stárnutí (Deklarace z Kuala Lumpur o stárnutí: Posílení postavení starších osob v ASEAN, 2015), situace migrujících pracovníků (Konsensus ASEAN o ochraně a podpoře práv migrujících pracovníků, 2017) či handicapovaných osob (Deklarace z Bali o posílení role a účasti osob se zdravotním postižením v komunitě ASEAN, 2011).

¹⁶ Čl. 6 Deklarace lidských práv ASEAN.

¹⁷ Čl. 7 Deklarace lidských práv ASEAN.

¹⁸ Čl. 8 Deklarace lidských práv ASEAN.

¹⁹ Čl. 9 Deklarace lidských práv ASEAN.

²⁰ Čl. 28 Deklarace lidských práv ASEAN.

²¹ Čl. 13 Deklarace lidských práv ASEAN.

²² Čl. 29 odst. 2 Deklarace lidských práv ASEAN.

²³ Čl. 27 odst. 3 Deklarace lidských práv ASEAN.

²⁴ ASEAN Secretariat. *Human Rights Key Documents* [online]. Navštíveno dne 28. 2. 2023. Dostupné na <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/rules-based-people-oriented-people-centred/human-rights/>

²⁵ Například: Declaration of the Advancement of Women in the ASEAN Region (2004), Declaration of the Advancement of Women in the ASEAN Region (1988), Ha Noi Declaration on the Enhancement of Welfare and Development of ASEAN Women and Children (2010).

²⁶ Například: Joint Statement on Reaffirmation of Commitment to Advancing the Rights of the Child in ASEAN (2019), Declaration on the Protection of Children from All Forms of Online Exploitation and Abuse in ASEAN (2019), ASEAN Declaration on the Rights of Children in the Context of Migration (2019).

Lidská práva versus zásady suverenity a nevměšování se do vnitřních záležitostí

Jak již bylo naznačeno výše, ochrana lidských práv v rámci členských států ASEAN je značně oslabena primátem suverenity států a zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí státu. Důsledky tohoto nastavení se projevují napříč celým systémem. V zakládacích dokumentech, koncepčních dokumentech nebo v dokumentech nastavujících fungování je zřejmé, které zásady jsou považovány za hlavní, respektive přednostní.

Že stav ochrany lidských práv v jednotlivých státech není pro ASEAN stěžejní, je patrné například z ustanovení Charty ASEAN, které se vztahuje k možnému přijímání dalších členů této mezinárodní organizace. Podmínky k přijetí do ASEAN se týkají umístění státu v regionu jihovýchodní Asie, uznání státu ostatními členy ASEAN, vůle být vázán Chartou ASEAN a schopnosti plnit povinnosti ze členství vyplývající.²⁷ Oproti tomu v jiné regionální mezinárodní organizaci, například v Radě Evropy, je členství v organizaci úzce spjata s dodržováním lidských práv a základních svobod.²⁸ V uváděném případě navíc členskému státu, který tuto povinnost vážně poruší, hrozí až vyloučení z mezinárodní organizace.²⁹ Obdobná ustanovení se v dokumentech ASEAN nevyskytují a je velmi nepravděpodobné, že by se situace výhledově změnila.

Agenda lidských práv však získala určitý prostor například zřízením Mezivládní komise pro lidská práva ASEAN. Ani v tomto případě ale nepřichází hlavní principy ASEAN zkrátka. Již Charta ASEAN, která ke zřízení lidskoprávního orgánu vyzvala, předpokládala jeho vznik v souladu s cíli a zásadami ASEAN.³⁰ Mandát Komise pak vymezuje její působnost konkrétněji. Mezi cíli Komise je sice na prvním místě uváděna podpora a ochrana lidských práv a základních svobod národů ASEAN,³¹ samotná činnost Komise však má být vedena hlavními zásadami ASEAN, zejména respektováním nezávislosti, suverenity a národní identity členských států, nezasahováním do jejich vnitřních záležitostí a právem členů vést svou národní existenci

bez vnějších zásahů, podvracení a nátlaku.³² Uvedené zásady jsou podpořeny dalšími principy, např. konstruktivním a nekonfrontačním přístupem či vyhýbání se dvojím standardům a politizaci lidských práv. Společně s ustanoveními zohledňujícími kulturní relativismus v přístupu k ochraně lidských práv³³ Mandát Komise ASEAN vytváří prostředí, kde je diskuse o lidských právech jistě možná, s ohledem na postoje států však bude opatrná. V daném případě dostává před ochranou lidských práv přednost výsostné postavení států a stabilita v regionu.

Komise ASEAN jako konzultační orgán nedisponuje žádnými kompetencemi, kterými by mohlo přímo dojít k omezení suverenity států ve prospěch ochrany lidských práv. Komise ASEAN postrádá například pravomoc řešit stížnosti jednotlivců v případě, že došlo k porušení jejich práv. Nápomocní v tomto případě nemohou být ani jednotliví zástupci členských států, kteří tvoří Komisi ASEAN. Jedinou možností, kterou jednotlivci a organizace v kontextu ASEAN mají a kterou připouští i pomocná brožura k představení činnosti Komise ASEAN, je obrátit se na Komisi a její členy dopisem.³⁴ Jak bude s takovými oznámeními zacházeno a jak budou dále zpracovávány, popsáno není. Pokud bude mít Komise vůli oznámení řešit, lze si s ohledem na zásady spolupráce a fungování ASEAN představit vůči státu-porušiteli nanejvýš formu nekonfrontační konzultace.

V tomto nastavení je potom prakticky nemožné představit si zřízení judičiálního orgánu, který by se v rámci organizace ASEAN zabýval stížnostmi jednotlivců na porušení lidských práv, případně mezistátními žalobami. Soudní orgán pro ochranu lidských práv je jedním z nejsilnějších nástrojů pro lidskoprávní ochranu, předpokládá však omezení státní suverenity. Té se členské státy ASEAN zatím nevzdávají ve prospěch lidských práv příliš ochotně ani v případě závazných mezinárodních smluv.

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z úkolů Komise je povzbudit členské státy ASEAN, aby zvážily přistoupení k mezinárodním nástrojům v oblasti lidských práv a jejich ratifikaci. Komise by však také měla státy podporovat v plném provádění nástrojů vzniklých

²⁷ Čl. 6 Charty ASEAN.

²⁸ Čl. 3 Statutu Rady Evropy.

²⁹ Čl. 8 Statutu Rady Evropy.

³⁰ Čl. 14 Charty ASEAN.

³¹ Čl. 1 odst. 1 Mandátu Komise ASEAN.

³² Čl. 2 odst. 2 písm. a) až c) Mandátu Komise ASEAN.

³³ Čl. 1 odst. 4 Mandátu Komise ASEAN.

³⁴ Dostupné na https://aichr.org/wp-content/uploads/2019/02/web_FA_AICHR_19102012_FINAL.pdf

v rámci ASEAN. Valná většina těchto nástrojů a jiných výstupů má formu právně nezávazného dokumentu, typicky deklarace či společného prohlášení. Vzhledem k výše popsané neochotě států ASEAN se zavazovat to není překvapivé. Existuje však i pár výjimečných případů, kdy na půdě ASEAN vznikl právně závazný nástroj na ochranu lidských práv. Konkrétně se jedná o výše zmíněnou Úmluvu ASEAN proti obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi (2015), a částečně lze počítat i Úmluvu ASEAN o boji proti terorismu (2007). Nelze říct, že právně nezávazné dokumenty k ochraně lidských práv vůbec nepřispívají, ve srovnání s mezinárodními smlouvami jsou ale méně efektivní. V kontextu ASEAN tak opět ochrana lidských práv ustupuje suverenitě.

Že se členské státy ASEAN navzájem nevyjadřují ke svým vnitrostátním poměrům, je poměrně důsledně dodržováno a stalo se již zažitou praxí. Například násilný vojenský převrat, ke kterému došlo v únoru 2021 v Myanmaru, byl ze strany ASEAN a jeho členů téměř ignorován. Myanmarská armáda se ve státě již přes dva roky dopouští rozsáhlého porušování lidských práv, a zatímco juntou páchaná zvěrstva nabírají rozměrů zločinů proti lidskosti, reakce ASEAN je stále velmi vlažná a bohužel vypovídající o nastavených pravidlech ASEAN. Pod hlavičkou ASEAN byl v reakci na situaci v Myanmaru přijat tzv. pětibodový konsensus, ve kterém se lídři shodli na pěti doporučeních – zejména ukončit násilí, hledat mírové řešení či umožnit humanitární pomoc. V porovnání s tím byly reakce OSN či EU mnohem razantnější (rezoluce, zvláštní zpravodaj, omezující opatření).

Závěr

Pokud jde o podporu a ochranu lidských práv v rámci ASEAN, je potřeba uznat, že v posledních 30 letech je vývoj v této oblasti zaznamenatelný. ASEAN se z mezinárodní organizace zaměřené na ekonomický rozvoj a zachování míru v regionu stal útvarem, který nezanedbatelnou část své činnosti věnuje právě tématu lidských práv. Dá se říct, že díky rozrůstající se struktuře vzniká (avšak velmi pomalu) i místní systém ochrany

lidských práv – ASEAN má svůj lidskoprávní orgán (Mezivládní komisi pro lidská práva ASEAN), nástroj ochrany lidských práv (Deklaraci lidských práv ASEAN a další lidskoprávní deklarace či úmluvy) a je vhodné zohlednit také související činnost (mezinárodní lidskoprávní dialogy, komunikace s NGOs apod.). Z aktivit ASEAN v oblasti lidských práv lze vysledovat zaměření se na ochranu práv takzvané zranitelných skupin, zejména žen, dětí, starších osob a migrujících pracovníků. S cílem zlepšit jejich postavení přijala Komise ASEAN řadu deklarací na podporu jejich práv.

Ochranu lidských práv v rámci ASEAN však prozatím nelze považovat za srovnatelnou s ochranou, jakou jednotlivcům poskytuje lidskoprávní systémy v Evropě či v Americe. Výraznou překážku zde totiž tvoří důraz na suverenitu států, nezasahování do jejich vnitřních záležitostí, nekonfrontační přístup a další podobné principy. Uvedené zásady jsou jistě důležité pro zachování míru a stability v regionu, jejich důsledné dodržování nicméně brání vzniku silnějších nástrojů pro ochranu lidských práv, respektive pro vymáhání jejich ochrany. Řeč je například o mezinárodněprávně závazných lidskoprávních smlouvách či propracovanějším kontrolním mechanismu ve formě například kontrolního či judičiálního orgánu. Rozvoji ochrany lidských práv částečně nepřeje ani kulturní relativismus uplatňovaný napříč členskými státy ASEAN a obecně zohledňovaný v Asii. V současné době je tak ochrana lidských práv v Jihovýchodní Asii poměrně neefektivní a založená na dobrovolném přístupu států.

Ochranu lidských práv bude v rámci ASEAN v budoucnu jistě procházet dalším vývojem a je otázkou, zda se této mezinárodní organizaci podaří vytvořit efektivní systém ochrany lidských práv. Prozatím v této oblasti ASEAN podniká malé krůčky, jeho vlastní nastavení a upřednostňování suverenity státu nad ochranou lidských práv jednotlivce mu však brání k vytvoření systému ochrany lidských práv a svobod „západního“ typu. Není však vyloučeno, že časem vytvoří nebo vyvine systém nový, který bude představovat alternativu použitelnou v daném regionu, případně i v dalších regionech, v nichž systémy ochrany lidských práv absentují.